

Kotimaisten kielten keskus

Toiminta- ja taloussuunnitelma 2014–2017

Sisällys

I	Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet	3
II	Toimintaympäristö	4
III	Toimintasuunnitelma 2014–2017	6
	Kielenhuolto	6
	Sanakirjat	9
	Kieliaineistot	10
	Kirjasto	11
	Vähemmistökielet	12
	Hallinnon ja tietohallinnon hankkeita	12
IV	Henkilöstö	13
V	Kehittämishankkeet	14
VI	Voimavarat	16

Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) on valtion asiantuntijalaitos, joka toimii kotimaisten kielten aseman turvaamiseksi ja käytön edistämiseksi. Kotus tarkastelee kieltä tutkimuksellisesta näkökulmasta ja toteuttaa tältä pohjalta yhteiskunnallista palvelutehtäväänsä.

Kotimaisten kielten keskuksen tehtävänä on suomen ja ruotsin kielen huolto, neuvonta ja sanakirjatyö sekä kielenhuoltoon ja sanakirjatyöhön liittyvä tutkimus. Kotuksen tehtävänä on lisäksi koordinoita saamen kielten, viittomakielten ja romanikielen kielenhuoltoa. Ydintoimintoihin liittyviä ja niitä mahdollistavia toiminnan alueita ovat kielipoliittinen asiantuntijatyö ja aineistoinfrastruktuurin ylläpitäminen.

Toiminnan alueet ja niitä koskevat tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) keskittyy strategiansa mukaisesti suomen ja ruotsin kielen huoltoon ja siihen liittyvään tutkimukseen, sanakirjatyöhön ja siihen liittyvään tutkimukseen, kansallisesti merkittävien kieliaineistojen ylläpitoon ja kehittämiseen sekä kielipoliittiseen asiantuntijatyöhön.

- Kotimaisten kielten keskuksen kielipoliittinen tavoite on, että suomi ja ruotsi tulevaisuudessakin ovat aktiivisessa käytössä yhteiskunnan kaikilla aloilla.
- Kotimaisten kielten keskus on suomen ja ruotsin kielenhuollon johtava auktoriteetti ja asiantuntija.
- Kotimaisten kielten keskus on leksikografian keskeinen asiantuntija. Se julkaisee laadukkaita nykykieltä kuvaavia sanakirjoja ja tuottaa muita sanakirjoja, kuten korkeatasoisia ja laajoja murre-sanakirjoja ja osin Koneen Säätiön tuella *Vanhan kirjasuomen sanakirjaa*. Nämä sanakirjat siirtävät kieli- ja kulttuuriperintöä myös seuraaville sukupolville.
- Kotimaisten kielten keskus on kieliaineistojen asiantuntija, joka tarjoaa suomen kielen aineistoja kansalaisille ja tiedeyhteisölle.
- Kotimaisten kielten keskus vahvistaa saamen kielten, suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen ja romanikielen asemaa ja kehittää kieliä kielilautakuntien työn avulla sekä tekemällä yhteistyötä vähemmistökielten eri tahojen kanssa. Kotus on osaltaan tukemassa myös muunkielisten Suomessa asuvien suomen ja ruotsin kielen käyttöä toisena kielenä.

Maan hallituksen ohjelman mukaan ”laaditaan kansallinen kielistrategia, jossa määritellään tavoitteet ja toteutustavat kansallisen kielivarannon monipuolistamiseksi. Kansallisen kielivarannon kehittämisessä kiinnitetään erityistä huomiota saamen, romanikielen sekä viittomakielen asemaan.” Kun kansallisen kielistrategian laatiminen tulee ajankohtaiseksi, Kotus on valmis olemaan mukana kielen asiantuntijana. Niin ikään Kotus osallistuu aktiivisesti viranomaiskielen parantamista koskevaan työhön ja toimii hallitusohjelmassa mainitun viranomaiskielen toimintaohjelman edistämiseksi.

Toimintaympäristö

Globalisaatio ja monikansallinen yritystoiminta sekä suomalaisen tiedeyhteisön kansainvälistyminen ja tieteelliset julkaisukriteerit ovat vahvistaneet englannin kielen asemaa. Samaan aikaan Suomessa niin kuin monissa muissakin kieliyhteisöissä korostetaan oman kielen tai omien kielten roolia yhteiskunnan toiminnassa. Useimmissa ammateissa tarvitaan suomen ja ruotsin kielen sekä muiden kielten hyvää suullista ja kirjallista taitoa. Kielenkäyttäjän on kyettävä tuottamaan ja ymmärtämään erilaisia tekstejä ja arvioimaan kieltä ja sen merkitystä monissa tilanteissa. Kotus toimii sen hyväksi, että tietoisuus kielestä ja kielen käytöstä vahvistuu kaikkien suomalaisten keskuudessa. Kotus edistää toiminnallaan suomalaisen kulttuurin merkityksen ymmärtämistä ja huolehtii osaltaan kielellisen kulttuuriperinnön siirtämisestä erityisesti sanakirjojen välityksellä tuleville polville.

Moderni yhteiskunta rakentuu erilaisten järjestelmien varaan, jotka yksilön on tunnettava suoriutuakseen yhteiskunnan jäsenyydestä, tunteakseen omat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä kyetäkseen toimimaan arjessa. Viranomaisten toiminta koskettaa jokaisen elämää, ja yksilön on ymmärrettävä viranomaisten viestintää. Kotuksessa tehtävä kielenhuolto ja virkakielen tutkimus tähtäävät viranomaisviestinnän parantamiseen.

Sosiaaliseen hyvinvointiin kuuluu ihmisen kielellinen hyvinvointi. Monikielisyys on lisääntynyt ja lisääntyy edelleen myös Suomessa, ja yhteiskunnan velvollisuutena on huolehtia täällä asuvien kieli- ja kulttuuriryhmien tarpeista, oikeudesta omaan äidinkieleen ja mahdollisuudesta oppia valtakieli. Yhteiskunnan toimivuuden ja yksilön tasapainoisen elämän kannalta on olennaista, että jokaista ihmistä kannustetaan käyttämään omaa äidinkieltään aina, kun se on mahdollista, ja että jokaisella on tieto kieleen liittyvistä oikeuksista eri tilanteissa. Jokaiselle yksilölle on myös tärkeää ymmärtää mahdollisimman hyvin maan valtakieltä, jotta voi elää täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä. Kotus pyrkii kaikessa toiminnassaan nostamaan esille kielen merkitystä yksilön ja yhteisön elämässä.

Kotimaisten kielten keskuksen toimintaedellytykset muuttuvassa toimintaympäristössä

Kotimaisten kielten keskuksen henkilöstöä on vähennetty valtion tuottavuusohjelmalla 12 henkilötyövuotta vuosina 2007–2011. Vuoden 2012 alusta perustutkimuksen ja vähemmistökielten toiminnot (yhteensä 11 henkilötyövuotta) siirrettiin eri yliopistoihin ja Kuurojen Liittoon. Vuodesta 2007 lähtien Kotuksesta on vähentynyt kaikkiaan 25,3 henkilötyövuotta eli 22,5 %. Vaikka taloudelliset resurssit ovat niukentuneet ja henkilöstöä on suunnitelma-kaudella vähemmän kuin aikaisemmin, Kotimaisten kielten keskuksen panos suomalaisessa yhteiskunnassa on edelleen keskeinen.

Yliopistojen ja alan ainoan tutkimus- ja asiantuntijalaitoksen Kotimaisten kielten keskuksen työnjakoa on selvennetty. Vaikka Kotuksella on erilainen rooli tutkimusyhteisössä kuin yliopistoilla, tehtävät edellyttävät entistä vahvempaa yhteistyötä, jotta suomalainen yhteiskunta saisi kaiken mahdollisen hyödyn kielentutkijoiden ja kieliasiantuntijoiden työstä.

Asiantuntemuksellaan ja yhteistyöhakuisuudellaan Kotimaisten kielten keskus vahvistaa paikkaansa itsenäisenä ja tunnettuna toimijana yhteiskunnassa. Kotuksen näkyvyyttä ja vaikuttavuutta vahvistetaan panostamalla tiedotukseen ja viestintään entistä enemmän. Kotus toimii yhteistyössä lähialojen muiden laitosten kanssa. Kielenhuollon yhteistyökumppaneita ovat erityisesti julkisen hallinnon laitokset ja media sekä erityisesti vähemmistökielissä myös yliopistot ja Kuurojen Liitto. Kielipolitiikassa toimitaan läheisessä yhteistyössä oikeusministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sekä kielivähemmistöjä edustavien elinten kanssa. Kieliaineistoasioissa lähimmät yhteistyökumppanit ovat Fin-Clarín- ja Kansallinen digitaalinen kirjasto -konsortiot, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Svenska litteratursällskapet i Finland ja CSC – Tieteen tietotekniikan keskus. Yhteistyökumppaneita ovat myös eri yliopistojen suomen ja ruotsin kielen oppiaineet. Sanakirjatyössä merkittäviä yhteistyökumppaneita ovat Koneen Säätiö ja Kielikone. Kotuksen tärkeimmät asiakkaat ovat yhtäältä opettajat, opiskelijat ja kaikki kansalaiset, toisaalta julkishallinto, media ja tutkijat.

Toimintasuunnitelma 2014–2017

Kielenhuolto

Toimintaympäristön muutokset

Kielenkäyttötavat muuttuvat nopeasti sitä mukaa kuin uusien viestintävälineiden ja ammattikielten merkitys kasvaa. Julkisen ja yksityisen viestinnän ero ei verkon ja sähköisen viestinnän aikakaudella ole enää yhtä selvä kuin aiemmin. Kansainvälistymisen vaikutuksesta englannin kielen käyttö lisääntyy, ja samalla suomen ja ruotsin kielen käyttöalat ovat vaarassa kaventua.

Kansainvälisessä toimintaympäristössä ja hallinnon yhä nopeammissa muutoksissa säästöjen ja viranomaisten kielenkäytön selkeyttäminen asettaa kielenhuollolle monenlaisia haasteita ja vaatii siltä aktiivista toimintaa. Suunnitelmakaudella tällaisia haasteita asettaa muun muassa sähköisen asioinnin lisääntyminen.

Kielenkäyttäjät tarvitsevat monipuolista, kulloiseenkin tilanteeseen sovellettavaa tietoa kielestä voidakseen kirjoittaa ja toimia niin työssään kuin vapaa-aikanaan. Etenkin nuorempi sukupolvi etsii kielitietoa ja kielenhuollon ohjeita ensisijaisesti verkosta. Toimintaympäristön muutoksiin vastaamiseksi tarvitaan ajantasaista, tutkittua tietoa ja monipuolisia kielenhuollon palveluja verkossa.

Kielenhuollon toiminta-ajatus

Kielenhuolto tarkastelee kielenkäyttöä ja nimistöä ja tuottaa niistä tietoa ja ohjeita kielenkäyttäjien ja yhteiskunnan tarpeisiin. Kielenhuolto lisää yleistä kielitietoisuutta ja vaikuttaa osaltaan siihen, että

- kieliyhteisöillä on käytössään toimiva yleiskieli
- julkisten tiedotusvälineiden ja viranomaisten kielenkäyttö on asiallista, selkeää ja ymmärrettävää ja virallinen nimistö asianmukaista
- yhteiskunnalla on käytössään ajantasaista ja tutkittua tietoa yleiskielestä ja julkisesta kielenkäytöstä;
- lisäksi ruotsin kielen huollon tavoitteena on huolehtia siitä, että Suomessa käytettävän ruotsin yleiskieli ei eriydy Ruotsissa käytettävästä yleiskielestä.

Suomen kielen toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen tutkimus ja seuranta

- Kartutetaan systemaattisesti tietoa julkisen kielenkäytön ja nimistön tilasta sekä puhutun ja kirjoitetun kielen ja kielenkäytön muutoksista. Tähän liittyvää tutkimusta vahvistetaan yhteistyössä yliopistojen suomen kielen oppiaineiden kanssa, ja se kytketään entistä vahvemmin kielenhuollon eri toimintoihin. Saatua tutkimustietoa sovelletaan kielen- ja nimistönhuollossa ja nykykielen sanakirjojen tuottamisessa.
- Suunnitelmakauden alussa valmistuu tutkimus viranomaispäätösten perustelemisesta. Tutkimuksen perusteella laaditaan yleispäteviä, kielenhuoltoon ja kielikoulutukseen sopivia ohjeita lain vaatimukset täyttävistä perusteluista.
- Suunnitellaan ja aloitetaan uusia viranomaiskielen huoltoon kytkeytyviä tutkimushankkeita. Hankkeissa etsitään ratkaisuja kansalaisten kohtaamiin virkakielen ongelmiin, ja niiden tulokset auttavat lisäämään viranomaistekstien asiallisuutta, selkeyttä ja ymmärrettävyyttä.
- Jatketaan vuonna 2009 valmistuneen *Suomen kielen tulevaisuus* -toimintaohjelman ehdotusten toteutumisen seuraamista kielenhuollon näkökulmasta. Tähän liittyvästi seurataan mm. suomen kielen käytön kehitystä Euroopan unionin toimielimissä.

Palvelut ja julkaisut

- Jatketaan kielenhuollon verkkopalvelun kehittämistä kielen- ja nimistönhuoltotiedon keskeiseksi, helposti käytettäväksi lähteeksi. Jatketaan verkkoaineistojen julkaisemista eri kohderyhmille (mm. koulut, säädös- ja viranomaiskieli). Julkaistaan verkkopalvelussa myös englanninkielistä aineistoa kielen- ja nimistönhuollon kansallisten aineistojen ja ratkaisujen saattamiseksi myös kansainväliseen käyttöön.
- Tarjotaan ja kehitetään neuvontaa, koulutusta ja muita kielen- ja nimistönhuollon palveluja kaikille kielenkäyttäjille, kielenkäytön ammattilaisille ja viranomaisille. Nämä toiminnot perustuvat jatkuvaan kielen kehityksen seurantaan ja tutkimukseen.
- Tarjotaan nimistönhuollon asiantuntemusta suomen- ja kaksikielisille kunnille kuntaudistuksen vaatimissa kunnan- ja osoitenimien muutoksissa.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Kielikelloa* ja sen verkkolehteä ja ylläpidetään *Kielikellon* verkkoarkistoa.
- Kauden alussa ilmestyy suurelle yleisölle tarkoitettu kielen rakenteellista vaihtelua käsittelevä julkaisu.
- Julkaistaan nimistönhuollosta ajantasainen käsikirja.

Ruotsin kielen toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen seuranta

Seurataan ruotsin kielen käyttöä ja kehitystä Suomessa ja Ruotsissa. Erityistä huomiota kiinnitetään viranomaiskieleen ja ruotsinkielisen median kielenkäytön kehitykseen ja nykytilaan. Päivitetään soveltuvin osin ruotsin kielen lautakunnan toimintaohjelmaehdotusta *Tänk om...*

Palvelut ja julkaisut

- Tarjotaan kieli- ja nimistöneuvontaa, koulutusta, kielen- ja nimistöntarkistusta ja muita kielipalveluja, mm. tiedotusvälineiden kielipalvelua ja oppikirjojen kielen-tarkistusta.
- Jatketaan yhteistyötä viranomaisten kanssa ruotsinkielisten viranomaistekstien kie-lenkäytön parantamiseksi.
- Tehdään yhteistyötä päiväkotien sekä koulu- ja yliopistomaailman kanssa ruotsin-kielisten lasten ja nuorten ruotsin kielen vahvistamiseksi.
- Tarjotaan nimistönhuollon asiantuntemusta ruotsin- ja kaksikielisille kunnille kun-tauudistuksen vaatimissa kunnan- ja osoitenimien muutoksissa. Päivitetään kunta-uudistuksen yhteydessä muuttuneet nimet julkaisuun *Svenska ortnamn i Finland*.
- Lisätään verkkopalvelun tarjontaa ja tuetaan organisaatioiden omatoimista kielen-huoltoa. Kartutetaan jatkuvasti vuonna 2011 julkistettua Ordförrådet-tietokantaa.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Språkbrukia* ja ylläpidetään sen verkkoar-kistoa.
- Pidetään julkaisu *Finlandssvensk ordbok* ajantasaisena.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Toimintaa suunnataan aktiivisesti kielenkäytön avainryhmiin, jotka vaikuttavat keskeisten alojen kielenkäyttöön tai laajoihin kielenkäyttäjärhmiin.

- Kielenhuolto tekee yhteistyötä mm. eri kieliammattilaisten, sanastotyön ammatti-laisten, viranomaisten, median ja koulun kanssa.
- Kielenhuolto toimii yhteistyössä kansallisten ja kansainvälisten standardien laatijoi-den ja tietotekniikan kotoistuksen asiantuntijoiden kanssa.
- Kielenhuolto tekee yhteistyötä Pohjoismaiden ja muiden Euroopan maiden kielen-huoltajien kanssa ja on jäsenenä kansainvälisissä selkeää kielenkäyttöä edistävissä Plain- ja Clarity-yhteisöissä.
- Nimistönhuolto tekee yhteistyötä etenkin Maanmittauslaitoksen ja Pohjoismaiden nimistönhuoltajien kanssa. Nimistönhuolto on jäsenenä YK:n paikannimiasiantunti-jaryhmässä UNGEGNissa, sen alaisissa työryhmissä ja Pohjoismaiden jaostossa, toimii pohjoismaisen nimistöntutkijoiden yhteistyökomitean (NORNA) sihteerinä ja osallistuu kansainvälisen nimistöntutkijoiden yhteisön (ICOS) toimintaan.
- Kotuksen asiantuntijaeliminä toimivat suomen, ruotsin, saamen, romanikielen ja viittomakielen lautakunnat. Ne edistävät kansalliskielten ja mainittujen vähemmis-tökielten asemaa ja käyttöä.

Sanakirjat

Toimintaympäristön muutokset

Internetin käyttö tiedonhaussa on muuttanut varsinkin moniosaisten painettujen haku- ja muiden suurteosten asemaa ja vaikuttanut myös Kotuksen julkaisupolitiikkaan. Kotus on siirtynyt julkaisemaan sanakirjojaan yhä enemmän sähköisinä verkossa. Sanakirjojen käyttäjät edellyttävät sanakirjojen helppoa saatavuutta ja käytettävyyttä. Kotus tähtää sanakirjaportaalien synnyttämiseen verkkoon suunnitelmakauden lopussa.

Yhdessä suhteessa toimintaympäristö ei ole muuttunut. Yhä edelleen tarvitaan ja halutaan tietoa kielen eri vaiheista ja nykytilasta. Siten Kotuksen sanakirjat täyttävät tehtävänsä suomalaisen kulttuurin kuvaajana ja vastaavat osaltaan suomen ja ruotsin kielen sanastoa koskevaan tiedontarpeeseen.

Sanakirjatyön toiminta-ajatus

Sanakirjojen toimittaminen eli leksikografia on yksi Kotuksen ydintoimintoja. Nykykielen sanakirjoissa kuvataan kielen kehitystä, seurataan sanaston nykytilannetta sekä annetaan ohjeita ja suosituksia sanojen käytöstä ja oikeinkirjoituksesta. Koska sanasto uudistuu ja kielen normit muuttuvat, sanakirjoista toimitetaan määräväleihin uudet, ajantasaiset laitokset.

Kotuksen tehtävä on sellaisten historiallisten sanakirjojen tuottaminen, jotka ovat kansallisesti ja kulttuurisesti merkittäviä. Suomen murteiden ja Suomessa puhuttavien ruotsalais-murteiden sekä *Vanhan kirjasuomen sanakirja* perustuvat Kotuksen hallussa oleviin uniikkeihin aineistoihin. Historialliset sanakirjat ovat tärkeitä nykykielen ja nykykulttuurin ymmärtämisen kannalta ja niitä tarvitaan myös nykykielen tutkimukseen ja huoltoon.

Toimenpiteet

Suunnitelmakaudella jatketaan historiallisten sanakirjojen julkaisemista sähköisesti verkossa. Näin sanakirjat tavoittavat huomattavasti suuremman käyttäjämäärän kuin painettuina. Laaditaan nykykieltä koskevia sanakirjoja.

- *Vanhan kirjasuomen sanakirjasta* ilmestyy verkossa aakkosväli $l-n$ ja sanakirjan painettuna ilmestynyt osuus ($a-k$) liitetään sanakirjan verkkoversioon. *Vanhan kirjasuomen sanakirjan* toimittamista jatketaan uudistetuin toimitusperiaattein mahdollisella Koneen Säätiön rahoituksen tuella (hankerahoitus haetaan kullekin vuodelle erikseen).
- *Suomen murteiden sanakirjasta* julkaistaan verkossa suunnitelmakaudella aakkosväli l -alkuisten sanojen alusta m -alkuisten sanojen loppupuolelle. Tällöin sanakirja on edennyt aineiston puoleenväliin. Saadaan päätökseen *Suomen murteiden sanakirjan* painosta ilmestyneen osuuden (osat 1–8) liittäminen sanakirjan verkkoversioon.
- *Ordbok över Finlands svenska folkhäl* -teoksen painosta ilmestynyt osuus (osat 1–4; $a-n$) liitetään sanakirjan verkkoversioon. Teoksen 5. osan ($o-r$) toimittamista jatketaan ja se julkaistaan verkossa.
- *Kielitoimiston sanakirjan* sisältöä täydennetään ja ajantasaistetaan tulevia julkaistavia sanakirjaversioita varten. Sähköisestä sanakirjasta ilmestyy päivitysversio.

- Toimitetaan julkaisu 2000-luvun uudissanoista.
- *Kielitoimiston sanakirjasta* kootut idiomit koodataan Kotuksessa mahdollisesti rakennettavaa erillistä tietokantaa varten.
- Laaditaan opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoituksella suomen kielen oppimista ja käyttöä tukevia sanakirjoja maahanmuuttajien tarpeisiin. Meneillään on suomi–somalisanakirjan laatiminen. Hankkeessa on yhteistyökumppanina Opetushallitus.

Julkaistaan leksikografiaa koskevia artikkeleita suomalaisissa ja kansainvälisissä julkaisuissa. Tutkimus liittyy kiinteästi Kotimaisten kielten keskuksessa tehtävään sanakirjatyöhön.

Lisätään leksikografista asiantuntemusta osallistumalla alan kansallisiin ja kansainvälisiin tapahtumiin (esim. Euralex, Pohjoismainen leksikografian konferenssi), pitämällä yhteyttä alan toimijoihin ja laatimalla selvityksiä eri leksikografisista ratkaisuista.

Kieliaineistot

Toimintaympäristön muutokset

Nopeana jatkuva teknologinen kehitys luo koko ajan uusia mahdollisuuksia – ja samalla haasteita – Kotuksenkin aineistojen digitointiin, sähköiseen pitkäaikaistallennukseen sekä verkossa tarjottaviin aineistopalveluihin.

Uudenlaisten aineistopalvelujen kehittäminen onnistuu vain osana kansallisia aineistohankkeita. Alan toimijoiden keskinäinen yhteistyö on entistä tärkeämpää. Tutkimusmenetelmien ja -kohteiden monipuolistuessa sekä osin muuttuessaakin ja yhteiskunnan odotusten kasvaessa uusien arkistoaineistojen valikoiva kerääminen vaatii pitkäjänteistä suunnittelua ja tieteenalan ja yhteiskunnan tarpeiden tuntemista. Kansallinen fennistiikan aineistoinfrastrukturi ei voi olla lyhytkestoisten tutkimushankkeiden varassa, joten Kotus pyrkii toimimaan kansallisella tasolla asiantuntijan ja koordinoijan roolissa. Alan toimijoiden yhteistyönä pyritään huolehtimaan nykyisten kielimuotojen dokumentoinnista nykyisiä ja tulevia kielenhuollon, sanakirjatyön ja tutkimuksen tarpeita silmällä pitäen. Erilaisten infrastrukturi- ja sisältöhankkeiden toteuttaminen vaatii ulkopuolista rahoitusta.

Kieliaineistotyön toiminta-ajatus

Kotus ylläpitää yhteistyössä alan toimijoiden kanssa kansallisesti ja myös kansainvälisesti merkittävää tutkimusinfrastruktuuria, joka koostuu kielellisesti ja kulttuurisesti arvokkaista kielenaineskokoelmista. Ne ovat keskeinen kielentutkimuksen ja opetuksen infrastrukturi ja niitä tarvitaan sanakirja- ja kielenhuoltotyössä. Aineistot ovat osa kansallista kulttuuriperintöä.

Toimenpiteet

Aineistopalvelujen tavoitteena on asiantunteva tietopalvelu, sujuvat sähköiset aineistopalvelut, tyytyväiset asiakkaat ja yhteistyökumppanit sekä laadukas tietotekninen toimintaympäristö. Pyritään tuottamaan asiakkaiden käyttöön relevantteja aineistoja. Edistetään

avoimen tiedon periaatteen toteutumista. Samalla huolehditaan kansallisen muistiperinnön säilyttämisestä. Toimintaa ohjaa vuonna 2012 valmistunut kokoelma- ja palvelupoliittinen ohjelma.

- Jatketaan aineistot ja sanakirjat yhdistävän verkkopalvelun suunnittelemista.
- Kehitystyössä tukeudutaan Fin-Clarín-konsortioon, ja edistetään kieliaineistojen kokoamista ja kehittämistä yhteistyössä yliopistojen ja muiden toimijoiden kanssa.
- Aineistojen tiedot ovat käytettävissä Kansallisen digitaalisen kirjaston tarjoamassa Finna-asiakasliittymässä. Työtä aineistojen metatietojen saamiseksi kattavasti sähköiseen muotoon jatketaan. Sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilyttämisestä huolehditaan ja valmistaudutaan liittymään keskitettyyn kansalliseen PAS-(pitkäaikaissäilytys)järjestelmään.
- Digitoidaan pieniä aineistomääriä asiakastilausten perusteella. Suunnitelmallisesti digitoidaan murre-, nimi- ja muita kokoelmia, jos saadaan tähän tarvittavia varoja. Äänitteiden digitointia jatketaan aineiston säilyvyyden turvaamiseksi.
- Hankitaan ulkopuolista rahoitusta muun muassa yhteistyössä yliopistojen ja muistiorganisaatioiden kanssa.
- Siirretään verkkoon aineistojen käytön neuvontaa ja opastusta. Verkossa aletaan tarjota myös maksutonta kieliaineistojen tietopalvelua. Palveluja kehitettäessä edistetään vuorovaikutteisuutta.
- Etsitään nykyaikaisia talkootyöratkaisuja aineistojen kartuttamisen ja jalostamisen tueksi.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Aineistojen alalla tehdään erimuotoista yhteistyötä useiden kotimaisten ja ulkomaisten arkisto-, kirjasto- ja IT-alan tahojen kanssa. Kotus on mukana opetus- ja kulttuuriministeriön Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeessa ja eri yliopistojen kanssa eurooppalaisessa kieliteknologiaorganisaatiossa (CLARIN-ERIC) kansallisen Fin-Clarín-konsortion kautta. Tieteen tietotekniikan keskuksen CSC:n kanssa jatketaan tiivistä yhteistyötä.

Kirjasto

Kirjaston kokoelmat koostuvat yleiskokoelmasta ja erikoisalojen käsikirjastoista. Kokoelmien laajuus on 62 800 nidettä (noin 1 000 hyllymetriä).

Kirjasto on keskittynyt palvelemaan Kotuksen omia hankkeita ja työntekijöitä. Muut asiakkaat voivat aukioloaikoina käydä lukemassa kirjaston julkaisuja lukusalissa. Kirjastosta ei anneta koti- eikä kaukolainoja. Kirjaston ja sen tietopalvelun asiantuntemus tukee Kotuksen ydintoimintoja. Kirjastossa on sekä sisällöllinen että kirjastoammatillinen tietotaito. Kirja- ja lehtihankinnat on keskitetty kirjastoon, ja kirjastossa myydään Kotuksen julkaisuja.

Kirjaston kokoelmat sijaitsevat Helka-tietokannassa. Kirjasto osallistuu tiiviisti Kansalliseen digitaaliseen kirjastoon tarjoamalla kirjaston kokoelmatiedot sen asiakaspalveluliittymän kautta. Kirjasto tekee Urbis-alatietokantaa Arto-tietokantaan luetteloimalla ja sisällönkuvailemalla kotuslaisten julkaisutiedot tietokantaan.

Kirjasto ja arkistot muodostavat informaatioasiantuntijuuteen perustuvan tietopalvelukokonaisuuden, joka tarjoaa keskitettyä palvelua aineistoihin ja kirjastokokoelmiin.

Vähemmistökielet

Kotimaisten kielten keskus toimii sen hyväksi, että Suomessa käytettyjen saamelaiskielten, Suomen romanikielen ja kahden viittomakielen käyttöala voi laajentua ja kielet voivat kehittyä. Näistä vähemmistökielistä useimmat ovat vakavasti uhanalaisia. Kotus toimii näiden kielten aseman parantamiseksi yhdessä kieliryhmiä edustavien organisaatioiden ja yliopistojen kanssa. Saamen kielissä yhteistyötä tehdään Oulun yliopiston ja Saamelaiskäräjien kanssa. Romanikielen toiminnoissa on yhteistyötä Helsingin yliopiston kanssa. Viittomakielen yhteistyötä tehdään lähinnä Kuurojen Liiton kanssa. Kotuksen yhteydessä toimivat saamen kielen, romanikielen ja viittomakielen lautakunnat.

Karjalan kieltä opetetaan ja tutkitaan Itä-Suomen yliopistossa. Kotus ylläpitää *Karjalan kielen verkkosanakirjaa*.

Kansainvälisten yhteyksien tiivistyessä ja maahanmuuton lisääntyessä Suomeen on syntynyt uusia kieliyhteisöjä. Kotus laatii erillisrahoituksella sanakirjoja eri kieliryhmien tarpeisiin.

Hallinnon ja tietohallinnon hankkeita

Suunnitelmakaudella

- Otetaan käyttöön yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa valtion talous- ja henkilöstöasioiden hoitoa yhdistävä Kieku-tietojärjestelmä.
- Jatketaan indikaattorien, toiminnan tuloksellisuustietojen ja raportoinnin kehittämistä.
- Suunnitellaan Kotuksen kokonaisarkkitehtuuria opetus- ja kulttuuriministeriön ohjeiden mukaan.
- Seurataan valtion IT-palvelukeskuksen (VIP) ja opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan IT-palvelujen tarjontaa ja hankitaan tarkoituksenmukaiset palvelut keskitettyinä.
- Jatketaan ICT-varautumisen vaatimusten täyttämistä osana valtionhallinnon hanketta, jossa varaudutaan normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Tavoitteena on täyttää varautumisen vaatimukset vuoden 2016 loppuun mennessä.

IV

Henkilöstö

Henkilöstön määrä ja rakenne

Kotimaisten kielten keskuksen henkilöstön kokonaismäärä on 89 (31.12.2011). Henkilötyövuosia on 87,3 (12/2011). Henkilötyövuosien määrä on vähentynyt edellisestä vuodesta 15,1 prosenttia. Kotuksen henkilötyövuodet ovat vähentyneet tuottavuusohjelman vuoksi. Tuottavuusohjelman alussa vuonna 2006 tehtiin 112,6 henkilötyövuotta. Henkilöstövähennykset on toteutettu jättämällä täyttämättä eläköitymisen vuoksi vapautuneita virkoja. Vuoden 2012 alussa Kotimaisten kielten keskukselta siirrettiin 10 virkaa eri yliopistoihin ja 1 virka Kuurojen Liittoon uuden lain Kotimaisten kielten keskukselta astuttua voimaan.

Määräaikaisia työntekijöistä on 11,2 prosenttia (12/2011, koko valtio 10,7%). Tähän lukuun eivät sisälly tukityöllistetyt eivätkä harjoittelijat. Osa-aikaisten henkilöiden osuus on 22,5 prosenttia (koko valtio 6,6 %). Kotuksessa monet työntekijät tekevät lyhennettyä työaikaa omasta toivomuksestaan.

Kotimaisten kielten keskuksen henkilöstön keski-ikä on varsin korkea, 50,3 vuotta (12/2011, koko valtionhallinnossa 45,7). Vuonna 2011 Kotuksesta eläkkeelle siirtyneiden (6 henkilöä) keskimääräinen eläköitymisikä oli 65,4 vuotta. Eläkkeelle siirtyminen jatkuu suunnitelmakaudella hitaammin kuin viime vuosina, jolloin eläkkeelle siirtyminen on ollut runsasta.

Naisten osuus henkilöstöstä on 75,3 % ja miesten 24,7 % (12/2011). Sukupuolijakaumaa selittää naisvaltaisella humanistisella alalla toimiminen. Työntekijät rekrytoidaan pätevyyden mukaan.

Asiantuntijalaitoksen luonteen vuoksi työntekijät ovat korkeasti koulutettuja. Henkilöstöstä 83,1 prosentilla on korkeakoulututkinto ja 23,6 prosentilla tohtorin tai lisensiaatin tutkinto (12/2011). Koulutustasoindeksi on 6,5 (Tahti-järjestelmän luku, koko valtio 5,1; asteikko 1–8). Tutkimuskeskus tukee edelleen henkilöstön kouluttautumista.

Kotimaisten kielten keskus pyrkii toimimaan hyvänä ja kiinnostavana työnantajana. Palkkaustaso on viime vuosina parantunut jonkin verran.

Työsuojelu ja työhyvinvointi

Työhyvinvointinäkökulma on mukana kaikessa toiminnassa. Kotuksessa toimii työsuojelutoimikunta, jossa on sekä työntekijöiden että työnantajan edustajia. Työhyvinvointiasioita käsittelee laajennettu työsuojelutoimikunta. Vuosittain laaditaan työsuojelun ja työhyvinvoinnin toimintasuunnitelma.

Työhyvinvointia seurataan paitsi yhteistyössä työterveyshuollon kanssa myös tekemällä henkilöstölle joka toinen vuosi työtyytyväisyyskysely. Vuonna 2009 työtyytyväisyysindeksi oli 3,3. Vuonna 2011 tehdyn kyselyn työtyytyväisyysindeksiksi saatiin 3,1 (asteikko 1–5, valtion laitosten keskiarvo 3,3). Työtyytyväisyyden heikkenemiseen lienee useita syitä. Kotuksen henkilöstöä on jouduttu vähentämään muutamassa vuodessa yli 20 prosenttia mm. tuottavuusohjelman vuoksi. Toimintoja on myös siirretty Kotuksesta yliopistoihin vuoden 2012 alussa. Henkilöstön vähentyminen ja organisatoriset muutokset ovat kuluttaneet henkilöstön voimavaroja ja jäljelle jääneiden työntekijöiden työtaakka on saattanut kasvaa. Tämä ei voi olla vaikuttamatta työhyvinvointiin.

Tavoitteena on saada työtyytyväisyysindeksi nousemaan aiempien vuosien lukemiin. Erityisesti kiinnitetään huomiota työssä jaksamiseen. Tämä on entistä haastavampaa, kun vähenevä henkilöstö on yhä iäkkäämpää (henkilöstön keski-ikä on 50,3 vuotta). Henkilöstön eläköitymisikä on huomattavan korkea.

Työt suunnitellaan niin, että normaali työaika riittää niiden tekemiseen. Työelämän ja yksityiselämän yhteensovittamista helpotetaan edelleen joustavilla työaikakäytännöillä. Huomiota kiinnitetään hyvään työilmapiiriin ja viestintään. Noudatetaan yhdessä laadittuja työhyvinvoinnin pelisääntöjä ja varhaisen tuen mallia. Fyysisessä hyvinvoinnissa keskeisiä ovat istumatyön ja näyttöpäätetyön aiheuttamien ergonomisten ongelmien ratkaisu ja ennaltaehkäisy. Työntekijöille järjestetään monipuolisesti työpaikkaliikuntaa.

Kehittämishankkeet

1. Maahanmuuttajasanakirjaprojekti

Kotus-työryhmä ehdotti, että ”Kotus ryhtyy tuottamaan suomesta ja maahanmuuttajakielistä kaksikielisiä sanakirjoja. Nämä sanakirjat voidaan tuottaa vain erikseen haettavalla ulkopuolisella määräaikaikaisella projektirahoituksella.” Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa vuosina 2011–2013 Kotuksen maahanmuuttajasanakirjaprojektia. Yhteistyökumppanina hankkeessa on ollut Opetushallitus.

Hanke jatkuu useamman vuoden sen mukaan, kuinka moneen kieleen kaksikielinen sanakirja tehdään. Ensimmäisenä laaditaan **suomi–somalisanakirja**, joka valmistuu suunnitelmakaudella. Vuonna 2014 aloitetaan seuraavan sanakirjan laatiminen. Päätös siitä, mikä maahanmuuttajakieli valitaan seuraavaan sanakirjaan, tehdään vuoden 2013 keväällä. Hankkeen rahoitukseen vuonna 2014 tarvitaan 170 000 euroa suomenkielisen leksikografian ja muunkielisten työntekijöiden palkkaamiseen sekä verkkosanakirjojen tekniseen toteutukseen.

Sanakirjat tuotetaan verkkoon kaikkien vapaasti käytettäviksi ja lisäksi niistä tehdään suppeampi painettu versio. Projektissa on Kotimaisten kielten keskuksen lisäksi mukana Opetushallitus, joka toimii sanakirjojen painetun version kustantajana ja maahanmuuttajakieliin liittyvien pienehköjen selvitysten rahoittajana.

Yhteistyötä tehdään myös pohjoismaisen Lexin-sanakirjahankkeen kanssa. Tämä hanke on tuottanut kaksikielisiä sanakirjoja Ruotsin, Tanskan ja Norjan maahanmuuttajien tarpeisiin.

Erillisrahoituksen tarve vuonna 2014:

170 000 euroa suomenkielisen leksikografian ja muunkielisten työntekijöiden palkkaamiseen sekä verkkosanakirjojen tekniseen toteutukseen

2. Kielenhuollon verkkopalvelu -hanke

Kotus lisää kielenhuollon vaikuttavuutta kehittämällä kielenhuollon verkkopalvelusta keskeisen, helposti saavutettavan lähteen niin kielenkäytön avainryhmille kuin suurelle yleisölle. Kielenhuollon suositusten saatavuuden ja käytettävyyden parantamiseksi hankkeessa suunnitellaan ja rakennetaan osana Kotuksen verkkopalvelua kaikille avoin kielenhuollon verkkopalvelu, joka on sekä mahdollisimman kattava että helposti käytettävä.

Vuonna 2013 tehdään yksityiskohtainen suunnitelma verkkopalvelun toteutuksen pohjaksi ja valmistellaan sisältöä. Jo ennen varsinaista suunnittelua tehdään laaja kysely, jossa selvitetään eri kohderyhmien lähivuosien tarpeet ja toiveet (esim. sosiaalisen median merkitys). Suunnittelussa otetaan huomioon kielenhuollon verkkopalvelun liittyminen Kotuksen verkkopalvelun kokonaisuuteen.

Vuonna 2014 kielenhuollon verkkopalvelu toteutetaan tehdyn suunnitelman mukaisesti. Sisältöä jalostetaan ja palvelusta pyydetään palautetta mm. järjestämällä asiakaskysely palvelun käytettävyydestä ja sisällön kattavuudesta. Testauksessa ja kyselyissä käytetään apuna näihin erikoistuneita konsultteja. Vuonna 2014 hankkeen rahoitukseen tarvitaan 70 000 euroa tekniseen toteutukseen ja työn ostamiseen (palkkaamalla tai muulla tavoin).

Vuosina 2015–2017 palvelun käytettävyyttä seurataan ja kehitetään edelleen palautteen perusteella esim. lisäämällä uusia vuorovaikutteisia toimintoja. Sisältöä lisätään ja päivitetään jatkuvasti sekä asiakaspalautteen että uuden tutkimustiedon pohjalta.

Erillisrahoituksen tarve vuonna 2014:

70 000 euroa tekniseen toteutukseen ja työn ostamiseen

VI

Voimavarat

Kotimaisten kielten keskuksen rahoitussuunnitelman perustana ovat budjetin toimintamenomäärärahat sekä veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot. Lisäksi tuloja saadaan maksullisesta kielenhuoltokoulutuksesta, julkaisujen myynnistä ja tekijänpalkkioista. Kiinnitetään huomiota maksullisen palvelutoiminnan kustannusvastaavuuteen. Maksullisen koulutustoiminnan palvelujen kysyntään ja tulojen määrään vaikuttaa herkästi yleinen taloudellinen kehitys yhteiskunnassa ja palveluja tilaavissa organisaatioissa.

	2014	2015	2016	2017
Toiminnan rahoitus				
Toimintamenomäärärahat	2 055 000	2 055 000	2 055 000	2 055 000
Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot	3 067 000	3 067 000	3 067 000	3 067 000
Yhteensä	5 122 000	5 122 000	5 122 000	5 122 000
Tulot				
Maksullisen palvelun tulot	400 000	400 000	400 000	400 000
Muut	30 000	30 000	30 000	30 000
Yhteensä	430 000	430 000	430 000	430 000
Menot				
Henkilöstömenot	4 200 000	4 200 000	4 200 000	4 200 000
Toimitilakustannukset	813 000	838 000	863 000	888 000
Palvelut + muut toiminnan menot	500 000	500 000	500 000	500 000
Yhteensä	5 513 000	5 538 000	5 563 000	5 588 000
Siirtomääräraha edellisiltä vuosilta	500 000	539 000	553 000	542 000
Seuraavalle vuodelle siirtyvä siirtomääräraha	539 000	553 000	542 000	506 000